

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Contempt of court: Een meerwaarde voor de goede strafrechtspleging in Nederland?

Lochs, M.

Citation

Lochs, M. (2019, December 18). *Contempt of court: Een meerwaarde voor de goede strafrechtspleging in Nederland?*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/82076>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/82076>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/82076> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Lochs, M.

Title: Contempt of court: Een meerwaarde voor de goede strafrechtspleging in Nederland?

Issue Date: 2019-12-18

4 | Contempt of court op hoofdlijnen*

4.1 INLEIDING

Contempt of court is een veelomvattend begrip. Het is in de eerste plaats een strafbepaling waarmee kan worden opgetreden tegen allerlei gedragingen waarmee de goede rechtspleging kan worden verstoord, belemmerd of bemoeilijkt. Hoewel de letterlijke vertaling ‘minachting van het gerecht’ is, ziet het delict dus niet alleen op belediging van de rechter. Het te beschermen rechtsgoed is dan ook niet zozeer de waardigheid van de individuele rechter, maar een ongestoorde en integere procesgang, oftewel een *due administration of justice*. Dat begrip, in dit onderzoek vertaald als goede rechtspleging, heeft betrekking op de afdoening van juridische geschillen door de gerechten. Vanwege de eeuwenlange ontwikkeling van het instrument en de weinig precieze afbakening ervan, zijn er zeer veel varianten te onderscheiden. Bovendien heeft het instrument zich in de te onderscheiden Angelsaksische rechtssystemen op bepaalde onderdelen verschillend ontwikkeld. In dit hoofdstuk zullen het ontstaan van contempt of court en de belangrijkste karakteristieken worden besproken. Het hoofdstuk geeft een overzicht van de meest algemene uitgangspunten van het contempt-recht, die in de landen waar het instrument voorkomt op hoofdlijnen overeenkomen. Omdat contempt of court is ontstaan in Engeland en de uitwerking daarvan in andere landen uiteindelijk daarop terug te voeren is, vormt het Engelse recht hierbij vaak het uitgangspunt.¹ Voor zover van belang worden relevante verschillen tussen het contempt-recht in verschillende landen hier en daar aangestipt.² Aan de Verenigde Staten wordt afzonderlijk

* Voor de leesbaarheid zal in dit hoofdstuk en het hoofdstuk hierna zoveel mogelijk de Nederlandse vertaling worden gebruikt, maar wanneer het gaat om termen waarvoor geen goede vertaling voorhanden is worden de Engelse begrippen gehanteerd. Dat geldt in ieder geval voor (alle varianten van) contempt of court en enkele daar specifiek mee verband houdende aspecten.

1 Het contempt-recht van Engeland en Wales wordt in het volgende hoofdstuk in meer detail uitgewerkt.

2 Daarbij gaat het met name om aspecten uit het contempt-recht van Australië, Canada, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten. Omdat het contempt-recht van Ierland en Schotland nauwelijks afwijkt van het recht van Engeland en Wales (in ieder geval voor zover het gaat om de in dit hoofdstuk besproken belangrijkste uitgangspunten), wordt hier maar een enkele keer afzonderlijk aandacht aan besteed. Meer ‘exotische’ rechtssystemen waarin contempt of court eveneens een plaats heeft, zoals India en Zuid-Afrika, zijn niet bij het onderzoek betrokken. Zie hierna ook par. 4.6.

aandacht besteed, omdat het contempt-recht daar op onderdelen sterk afwijkt. Ook wordt ingegaan op het leerstuk van contempt of court bij de internationale tribunalen, dat weer een heel eigen ontstaansgeschiedenis kent.

Na een korte beschrijving van de geschiedenis en aard van contempt (paragraaf 4.2) en het onderscheid tussen civiele en strafrechtelijke contempt (paragraaf 4.3), worden achtereenvolgens de meest voorkomende vormen van contempt behandeld (paragraaf 4.4). In paragraaf 4.5 wordt ingegaan op de bij contempt of court te volgen procedure, die op veel punten afwijkt van de gebruikelijke procedure in strafzaken. In paragraaf 4.6 wordt afzonderlijk aandacht besteed aan het contempt-recht in de Verenigde Staten en bij de internationale tribunalen.

4.2 GESCHIEDENIS EN AARD VAN CONTEMPT OF COURT

Aangenomen wordt dat contempt of court is ontstaan in Engeland in de twaalfde eeuw, als instrument om op te treden tegen obstructie van de rechtspleging, die plaatshad namens de Koning. Uit die tijd is overgeleverd de uitspraak van een rechtsgeleerd schrijver die noteerde: 'There is no greater crime than Contempt and Disobedience, for all persons within the Realm ought to be obedient to the King and within his Peace.'³ Vanaf 1250 zijn verschillende uitspraken bekend waarin verdachten wegens contempt of court werden veroordeeld. Vaak ging het daarbij om handelingen die de procesgang hinderden of beledigend waren voor gerechtsdienaren.⁴ De meeste zaken werden afgedaan via dagvaarding voor een jury, maar de verkorte procedure, waarbij de verdachte direct door de rechter wordt berecht, kwam ook in die tijd al voor.⁵ De civiele variant van contempt of court, waarbij het gaat om het niet-naleven van rechterlijke beslissingen in zaken tussen (civiele) partijen, kwam op in de zeventiende eeuw.⁶

Als basis voor het moderne contempt-recht wordt beschouwd de *Almon's Case* uit 1765. De zaak ging om een verbod op het uitbrengen van een pamflet met beledigende uitlatingen over een hoge rechterlijke ambtenaar. In die uitspraak werd voor het eerst expliciet erkend dat de gerechten de bevoegdheid hadden om op te treden tegen contempt gepleegd buiten de rechtszaal.⁷ In

3 Bracton, aangehaald in: Fox 1972, voorblad; en in: Eady & Smith 2011, p. 1.

4 Zie de Appendix bij Fox 1972, p. 227-242, voor een overzicht van zaken tussen 1253 en 1680.

5 Eady & Smith 2011, p. 9. Het werd pas op grote schaal toegepast vanaf de achttiende eeuw, zie Eady & Smith 2011, p. 13 en 17-19.

6 Eady & Smith 2011, p. 13, hoewel het onderscheid toen minder duidelijk werd gemaakt dan nu.

7 *R v Almon* (1765) Wilm. 243, p. 254, uitgebreid besproken door Fox 1972, p. 5-15. Het vonnis in de *Almon's case* werd uiteindelijk niet gewezen omdat de zaak werd ingetrokken. Nadat

een nog steeds aangehaalde uitspraak uit 1923 wordt het delict contempt of court als volgt omschreven:

‘The offence consists in interfering with the administration of the law; in impeding and perverting the course of justice. It is not the dignity of the Court which is offended (...) it is the fundamental supremacy of the law which is challenged.’⁸

Zonder de mogelijkheid om respect en naleving af te dwingen, is een gerecht niet meer dan een ‘tandeloze tijger’.⁹ De *contempt powers* van de gerechten werden – en worden nog steeds – beschouwd als een inherente bevoegdheid van de gerechten, essentieel voor het waarborgen van een goede rechtspleging. In de *inherent power*-doctrine ligt de opvatting besloten dat gerechten bepaalde bevoegdheden hebben die rechtstreeks en onvermijdelijk voortvloeien uit het feit dat zij gerechten zijn.¹⁰ Dergelijke bevoegdheden liggen, met andere woorden, besloten in hun bestaan als rechtsprekend orgaan.¹¹ Contempt of court is een van de duidelijkste voorbeelden van zo’n inherente bevoegdheid.¹² De noodzaak om maatregelen te kunnen treffen om een eerlijk en ordelijk procesverloop te garanderen, is in de *common law* al eeuwenlang als vanzelfsprekend aanvaard.¹³ Blackstone, auteur van een gezaghebbend commentaar op het Engelse recht omschreef contempt of court als een ‘power that results from the first principles of judicial establishments, and must be an inseparable attendant upon every superior tribunal’.¹⁴ Het is, met andere woorden, iets dat onlosmakelijk is verbonden met de functie van de rechterlijke macht in een rechtsstaat en het is niet mogelijk dat de wetgever aan die be-

het vonnis eerst 37 jaar later werd gepubliceerd werd het alsnog een van de leidende uitspraken over contempt.

- 8 Lord President Clyde in *Johnson v Grant* [1923] SC 789. Een eveneens vaak aangehaalde uitspraak is Lord Denning MR in *Morris v The Crown Office* [1970] 1 All ER 1079: ‘The course of justice must not be deflected or interfered with. Those who strike at it strike at the very foundations of our society.’
- 9 Alsdus voormalig rechter Stephen Sedley in zijn voorwoord bij Cram 2010, p. vii.
- 10 De term ‘gerechten’ is een vertaling van het begrip *courts* zoals dat in Engeland wordt gebruikt als verzamelnaam voor rechtbanken en gerechtshoven (zie ook art. 2 Wet RO waar onder ‘gerechten’ worden verstaan de rechtbanken, gerechtshoven en de Hoge Raad). Met ‘gerechten’ wordt hier bedoeld op het rechtsprekende deel van de rechterlijke organisatie, en (dus) niet op de gerechtsbesturen en ondersteunende of administratieve gerechtelijke diensten.
- 11 Bohlander 2001, p. 96-98, met verwijzing naar *Chambers v. NASCO*, 501 U.S. 32 (1991): ‘Courts of justice are universally acknowledged to be vested, by their very creation, with power to impose silence, respect, and decorum, in their presence, and submission to their lawful mandates. (...) These powers are “governed not by rule or statute but by the control necessarily vested in courts to manage their own affairs so as to achieve the orderly and expeditious disposition of cases.”’
- 12 Maar ook het leerstuk van *abuse of process* wordt gezien als voortkomend uit de inherente bevoegdheid van de gerechten, zie daarover verder par. 5.4.4.
- 13 Jordan 1975, p. 24-25, met verwijzing naar Blackstone 1854, p. 283.
- 14 Blackstone 1854, p. 286.

voegdheid afdoet. In de Verenigde Staten is in het verleden zelfs aanvaard dat de rechterlijke macht het primaat heeft voor het opstellen van regels over de procedure en praktijk in (civiele) rechtszaken.¹⁵ De *inherent power* van contempt is zodanig verweven met en onmisbaar voor de taak en functie van een gerecht, dat het daar naar geldende opvatting buiten het bereik van de wetgever valt.¹⁶ In Engeland en Wales, dat ook qua machtscheiding veel van de Verenigde Staten verschilt, ligt dat anders en is een groot deel van het contempt-recht inmiddels wel gecodificeerd. Dat neemt echter niet weg dat de (historische) grondslag voor contempt de noodzakelijke en inherente macht is om de goede rechtspleging te kunnen borgen.

Het instrument van contempt of court is in alle Angelsaksische rechtssystemen in bepaalde vorm te vinden. Dat hangt voor een groot deel samen met het feit dat de *contempt power* als vanzelfsprekende inherente bevoegdheid wordt beschouwd en in zoverre een onmisbaar element van het rechtssysteem vormt. Het kwam, met het verspreiden van het *common law*-rechtssysteem door de Britse kolonisten, in verschillende delen van de wereld terecht. Dat betekent dat het te vinden is in veel van de voormalige koloniën, zoals India en Pakistan, Zuid-Afrika, Uganda en Ghana. Ook Canada, Australië en Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten kennen het begrip. In Europa is het, behalve in Engeland en Wales, ook bekend in Schotland, Ierland, en in de meer gemengde rechtssystemen van Malta en Cyprus. Doordat het recht in het *common law*-systeem is gebaseerd op eerdere uitspraken (het zogenoemde *stare decisis*-principe) is ook het moderne recht direct of indirect gebaseerd op oude uitspraken die niet zelden in Engeland zijn gedaan.¹⁷ Dat het contempt-recht in de Angelsaksische rechtssystemen veel overeenkomsten vertoont hangt verder samen met de onderlinge beïnvloeding die plaatsvindt doordat de (hoogste) rechtscolleges van de verschillende landen ook acht slaan op uitspraken die in andere *common law*-landen worden gegeven. Hoewel de rechters in de inmiddels onafhankelijke Commonwealth gebieden niet gebonden zijn aan uitspraken van de Engelse hoogste instantie,¹⁸ hebben beslissingen van de voormalige House of Lords of de huidige UK Supreme Court als gezaghebbende uitspraken wel een zekere gelding. Andersom is er ook in Engeland aandacht voor beslissingen uit andere *common law*-jurisdicties.¹⁹

15 Gertner 1936, p. 57.

16 Benham 2013, p. 76-77.

17 Zie over het principe van *stare decisis* in vergelijking met rechtsvinding in de *civil law*-traditie Emmert 2012.

18 Tot 2009 was dit de House of Lords, daarna de UK Supreme Court. In bepaalde gevallen kan een beroep worden gedaan op de Judicial Committee of the Privy Council, dat fungeert als hoogste rechterlijke instantie voor Englands overzeese gebieden en voor bepaalde onafhankelijke Commonwealth landen.

19 Zie over onderlinge beïnvloeding van rechtscolleges in verschillende jurisdicties uitgebreid Aft 2011.

Inmiddels zijn grote delen van het recht gecodificeerd, met name op het gebied van het straf(proces)recht. Contempt of court is echter tot in de twintigste eeuw uitsluitend ontwikkeld in de *common law*. Pas in de loop van de twintigste eeuw werd het contempt-recht in Engeland gedeeltelijk gecodificeerd en kreeg het een specifiek op de Engelse context toegespitste gelding en toepassingsbereik.²⁰ In sommige landen – met name in de rechtsstelsels die door andere (koloniale of traditionele) invloeden als gemengd gekarakteriseerd kunnen worden – is het contempt-recht inmiddels, al dan niet geheel, gecodificeerd.²¹ In de andere grote *common law*-rechtstradities (met name Australië, Canada en Nieuw-Zeeland) zijn al verschillende initiatieven ontplooid om contempt of court – vaak naar Engels voorbeeld – te codificeren.²² De *common law* is hoe dan ook nog altijd een gezaghebbende bron van (aanvullend) recht.

4.3 ONDERSCHIED TUSSEN CRIMINAL EN CIVIL CONTEMPT

Contempt of court wordt van oudsher beschouwd als een rechtsfiguur *sui generis*, dat wil zeggen een geheel eigensoortig instrument ('enige in zijn soort') dat noch als een misdrijf noch als een civiele maatregel kan worden geclassificeerd.²³ Niettemin is door de eeuwen heen wel een onderscheid ontstaan tussen *criminal* en *civil contempt of court*. Gedragingen die als strafrechtelijke contempt worden beschouwd vormen een zodanige bedreiging voor de rechtspleging dat een openbare bestraffing noodzakelijk is. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het ernstig verstoren van de orde op de zitting, het niet verschijnen als getuige of het beïnvloeden van juryleden. Civiele contempt daarentegen is het niet-naleven van een rechterlijke uitspraak of bevel, waarbij het opleggen van een sanctie (doorgaans een geldboete of hechtenis) vooral

20 In de Contempt of Court Act 1981.

21 Zo is contempt of court in Cyprus geregeld in de Courts of Justice Law 14/60: art. 42 betreft *civil contempt*, art. 44 bevat een strafbepaling voor verschillende gedragingen zoals het verstoren van een zitting, beïnvloeden van getuigen, tonen van disrespect naar de rechter, publiceren van informatie die het proces kan beïnvloeden etc. Naar aanleiding van EHRM 15 december 2005, appl.no. 73797/01 (Kyprianou v. Cyprus), zijn in art. 44 lid 4-9 van de Courts of Justice Law 14/60 waarborgen opgenomen die de eerlijke procesgang in contempt-zaken moeten bevorderen, zoals het voorschrijven dat de zaak onder omstandigheden moet worden verwezen naar een andere rechter, een verplichting tot het afwegen van het gezag van de rechtspraak versus het recht op vrije meningsuiting en het feit dat een advocaat niet voor contempt kan worden veroordeeld als hij optreedt voor een cliënt (disciplinaire bestraffing is wel mogelijk).

22 Zo is in Nieuw-Zeeland een uitgebreid hervormingsplan opgesteld dat inmiddels door het parlement in behandeling is genomen, zie New Zealand Law Commission 2017. In Australië zijn al meermaals hervormingen geadviseerd door de Law Commission, zie Australian Law Reform Commission 1987 en Law Council of Australia 2017.

23 Rychlak 1990, p. 250.

als een dwangmaatregel moet worden beschouwd.²⁴ Het onderscheid tussen beide vormen van contempt loopt niet gelijk met het onderscheid tussen straf- en civiele zaken: er kan sprake zijn van *criminal contempt* in een civiele zaak en andersom, hoewel de problematiek van het niet-naleven van rechterlijke uitspraken zich het meest voordoet in civiele zaken.²⁵ Doorgaans wordt het karakter van *civil contempt* omschreven als reparatoir, terwijl het bij *criminal contempt* om punitief optreden gaat.²⁶ Dat neemt niet weg dat ook een *civil contempt* kan leiden tot langdurige vrijheidsbeneming, zij het dat de overtreder de 'sleutels van zijn cel' zelf bij zich draagt, omdat hij moet worden vrijgelaten zodra de overtreding is beëindigd.²⁷ Het instrument van *civil contempt* vertoont dus enige gelijkenis met de Nederlandse dwangsom en de civiele gijzeling of verzekerde bewaring in het faillissementsrecht.²⁸

In de praktijk is het onderscheid tussen *criminal* en *civil contempt* niet altijd duidelijk te maken. Bij publicatieverboden in strafzaken kunnen bijvoorbeeld zowel elementen van civiele als strafrechtelijke contempt een rol spelen.²⁹ Bovendien kunnen civiele contempt-maatregelen een overwegend punitief karakter hebben.³⁰ Het belang van het onderscheid is tegenwoordig ook beperkt, nu veel procedurele verschillen tussen beide contemptvormen niet meer bestaan.³¹ In Engeland is dan ook al lang geleden gesteld dat het onderscheid moet worden afgeschaft, hoewel daar nog geen gevolg aan is gegeven.³² In Australië is voorgesteld de civiele contempt-regeling te vervangen door wettelijke bepalingen waarmee de nakoming van gerechtelijke bevelen

24 Eady & Smith 2011, p. 148. Zie ook de veel geciteerde overweging van Lord Scarman in *Home Office v Harman* [1983] 1 AC 280 (p. 310): 'The distinction between "civil" and "criminal" contempt is no longer of much importance, but it does draw attention to the differences between on the one hand contempts such as "scandalising the court", physically interfering with the course of justice, or publishing matter likely to prejudice fair trial, and on the other those contempts which arise from non-compliance with an order made, or undertaking required, in legal proceedings. The former are usually the business of the Attorney-General to prosecute by committal proceedings (or otherwise): the latter, constituting as they do an injury to the private rights of a litigant, are usually left to him to bring to the notice of the court. And he may decide not to act: he may waive, or consent to, the non-compliance.'

25 Voor een overzicht zie Miller & Perry 2017, p. 452-465.

26 *Gompers v. Buck's Stove & Range Co.*, 221 U.S. 418 (1911).

27 *Turner v. Rogers*, 564 U.S. 431 (2011); zie ook Grote 2011, p. 1259-1260.

28 Vgl. art. 585-600 Rv en art. 87 Fw.

29 Eady & Smith 2011, p. 178-181; Miller & Perry 2017, p. 50-51.

30 Cram 2010, p. 244-245. Zie voor een voorbeeld *Jennison v. Baker* [1972] 2 Q.B. 52, waarin het ging om een geschil tussen een huiseigenaar en de huurders, die uiteindelijk niet meer in het huis wilden wonen. Hoewel er niets meer viel af te dwingen werd toch een (civiele) contempt-maatregel opgelegd.

31 Eady & Smith 2011, p. 160-162; Miller & Perry 2017, p. 39-50.

32 *Phillimore Committee* 1974, par. 168-176; zie ook Lord Oliver, in *Attorney-General v Times Newspapers Ltd* [1992] 1 AC 191, p. 217-218.

kan worden afgedwongen.³³ Ook in de Verenigde Staten, waar de verschillen tussen *civil* en *criminal contempt* groter zijn (in het bijzonder waar het gaat om de rechtsbescherming, die in geval van *civil contempt* aanzienlijk beperkter is), wordt gepleit voor afschaffing van het onderscheid.³⁴

Tegen die achtergrond en gelet op het onderwerp van dit onderzoek, waarin het gaat om de waarborging van de goede rechtspleging in strafzaken, zal het vorengenoemde onderscheid geen bepalende rol spelen. Doorslaggevend is of bepaalde vormen van contempt kunnen bijdragen aan de *due administration of justice* in strafzaken. Dat kunnen zowel contempt-vormen zijn die duidelijk *criminal* van aard zijn, zoals de gedragingen die *contempt in the face of the court* opleveren, als meer *civil*, zoals het niet-naleven van (in het kader van een strafprocedure gegeven) rechterlijke bevelen, bijvoorbeeld wanneer het gaat om publicatiebeperkingen. Dat betekent dat bij de navolgende bespreking van contempt-vormen geen aandacht zal worden besteed aan de betekenis en rol van contempt of court in civiele procedures.

4.4 VERSCHILLENDE VORMEN VAN CONTEMPT

4.4.1 *Contempt in the face of the court*

Het begrip contempt of court wordt al snel geassocieerd met beledigingen, ordeverstoringen en opstootjes in de rechtszaal. Dergelijke gedragingen maken inderdaad een belangrijk onderdeel uit van het contempt-recht en worden geschaard onder de noemer *contempt in the face of the court*.³⁵ Hoewel het begrip in de *common law* niet duidelijk is gedefinieerd en de rechtspraak zeer casuïstisch van aard is,³⁶ omschreef de Engelse Law Commission het in 2012 als 'some form of misconduct in the course of proceedings, either within the court itself or, at least, directly connected with what is happening in court'.³⁷ Onder die definitie valt een groot aantal uiteenlopende gedragingen te scharen. In de rijkgeschakeerde rechtspraak is dan ook een ruime variatie aan ernstige en minder ernstige misdragingen te vinden, van het gooien van een dode rat naar de griffier, tot het niet dragen van kleding en het weigeren antwoord te geven op vragen.³⁸ Ook valt te denken aan het heimelijk maken van beeld-

33 Law Council of Australia 2017, p. 10-11. Het rapport borduurt voort op eerdere rapporten: Australian Law Reform Commission 1987; New South Wales Law Reform Commission 2003; Law Reform Commission of Western Australia 2003.

34 Grote 2011, p. 1273-1280.

35 Miller & Perry 2017, p. 10. In de Verenigde Staten wordt dit *direct contempt* genoemd, vgl. Grote 2011, p. 1248.

36 Aldus Lord Denning in *Balogh v Crown Court at St. Albans* [1975] QB 73, CA.

37 Law Commission 2012a, p. 97.

38 Vgl. het overzicht in Law Commission 2012a, p. 97-98.

of geluidsopnamen,³⁹ en het niet opvolgen van instructies van de rechter.⁴⁰ *Contempt in the face of the court* kan worden begaan door eenieder. Ook advocaten kunnen wegens contempt worden veroordeeld, hoewel het belang dat aan het onbevreesd en vrijelijk kunnen voeren van de verdediging wordt toegekend, tegenwoordig veelal aan strafrechtelijk ingrijpen in de weg staat.⁴¹ Wanneer een advocaat echter doelbewust het verloop van het proces probeert te belemmeren kan dit nog steeds tot een veroordeling wegens contempt leiden.⁴²

Contempt in the face of the court is niet strikt beperkt tot de rechtszaal maar kan zich uitstrekken tot gedragingen die bijvoorbeeld vlakbij de rechtszaal plaatsvinden.⁴³ Voor een veroordeling is een zekere vorm van opzet vereist, hoewel in de *common law* geen eenduidige criteria zijn ontwikkeld en de precieze maatstaf in de verschillende jurisdicties kan verschillen.⁴⁴ Kort en goed kan worden gesteld dat met *contempt in the face of the court* bestraffend kan worden opgetreden tegen gedragingen die zich in of vlakbij de rechtszaal afspelen en waarmee het ongestoorde verloop van het proces wordt geschaad of onmogelijk gemaakt. Het is aldus een belangrijk instrument om de orde ter zitting te kunnen handhaven en te waarborgen dat een procedure ongestoord kan verlopen.

4.4.2 *Contempt by publication (sub judice contempt)*

Een belangrijke vorm van contempt is de zogenoemde *contempt by publication*, ook wel *sub judice contempt* genoemd, op grond waarvan het strafbaar is (mondelinge en schriftelijke) uitlatingen te doen die een goed en eerlijk procesverloop kunnen schaden.⁴⁵ In grote lijnen is het op grond van de contemptbepalingen verboden om op een potentieel schadelijke wijze over rechtszaken te berichten gedurende de periode dat een procedure aanhangig is. In strafzaken is dat normaliter vanaf de aanhouding van een verdachte totdat het

39 Miller & Perry 2017, p. 148-153. In Engeland zijn deze gedragingen inmiddels ook neergelegd in de art. 41 Criminal Justice Act 1925 resp. art. 9 lid 1 Contempt of Court Act 1981.

40 Bijv. als jurylid, waarbij moet worden opgemerkt dat jurydelicten in Engeland sinds 2015 ook afzonderlijk strafbaar zijn gesteld in art. 20A-20D Juries Act 1974 (zie hierna par. 5.3.5.3.).

41 Miller & Perry 2017, p. 120.

42 Zo zijn uit Australië en Schotland zaken bekend waarin advocaten werden bestraft voor het (doelbewust) niet komen opdagen of het zich zodanig gedragen dat het proces moest worden beëindigd en een *retrial* noodzakelijk werd, zie Miller & Perry 2017, p. 110 en 119-122.

43 Eady & Smith 2011, p. 789. Zie uitgebreider par. 5.3.4.

44 Daarbij is in het bijzonder onduidelijk of de overtreder zich ook bewust moet zijn dan wel opzet moet hebben op het gevolg van zijn (opzettelijk verrichte) daad, zie Miller & Perry 2017, p. 153-157.

45 Law Commission 2012a, p. 5.

strafproces definitief is afgerond.⁴⁶ *Contempt by publication* strekt er in de eerste plaats toe de onbevangenheid van de jury te waarborgen, maar zorgt er ook voor dat een verdachte uitsluitend wordt berecht op basis van hetgeen door de rechter als toelaatbaar bewijs is aangemerkt. Bovendien draagt contempt eraan bij dat getuigen niet vóór het proces worden beïnvloed door hetgeen zij in de media hebben gelezen.⁴⁷ De bestaansreden van *contempt by publication* is dus nauw verweven met de karakteristieken van het adversaire strafproces, in het bijzonder de juryberechting en de grote betekenis van het onmiddellijkheidsbeginsel.

Het is op grond van *contempt by publication* in ieder geval strafbaar om informatie over eerdere veroordelingen of ander afkeurenswaardig gedrag van de verdachte (zogenoemd *bad character evidence*) bekend te maken.⁴⁸ Ook publicaties waarin wordt gesteld of gesuggereerd dat een verdachte schuldig is, of *hearsay*-verklaringen die niet toelaatbaar zijn als bewijs, kunnen tot een veroordeling wegens contempt leiden.⁴⁹ Andersom kan het onder omstandigheden ook verboden zijn om publiekelijk te beweren dat een verdachte onschuldig is.⁵⁰

Er is alleen sprake van een strafbare contempt wanneer van de publicatie een substantieel risico op beïnvloeding van de procedure uitgaat.⁵¹ Dat er daadwerkelijk enige invloed is geweest hoeft niet te worden vastgesteld, wel moet het te vrezen effect van een publicatie voldoende ernstig zijn, in die zin dat de eerlijkheid van het proces in het geding is.⁵² Bij de beantwoording van de vraag of sprake is van een substantieel risico kan de toonzetting en context van de publicatie van belang zijn (bijvoorbeeld of het gaat om zakelijke of 'sensationele' berichtgeving),⁵³ net als het moment waarop de publicatie is

46 Hoewel in de *common law* op verschillende punten onduidelijkheid bestaat, zie voor een uitgebreide discussie Miller & Perry 2017, p. 207-232.

47 Grieve 2010; Nieuw Zeeland Law Commission, p. 36-37.

48 Miller & Perry 2017, p. 260-264.

49 Miller & Perry 2017, p. 264-266.

50 Vgl. de Australische zaak *Director of Public Prosecutions v Wran* (1986) 7 NSWLR 616 (NSW CA), waarin het ging om de premier van New South Wales die in de media had gezegd dat hij 'a deep conviction' had dat de verdachte onschuldig was.

51 Art. 2 lid 2 van de Engelse Contempt of Court Act 1981 spreekt van 'a substantial risk'; in Australië is het criterium 'a real and definite tendency, as a matter of practical reality', zie *Hinch v Attorney General (Vic)* (1987) 164 CLR 15; in Nieuw-Zeeland wordt gesproken van 'a real risk', zie *Gisborne Herald Co Ltd v Solicitor-General* [1995] 3 NZLR 563 (CA).

52 In Engeland is de eis dat 'the course of justice (...) will be seriously impeded or prejudiced' (art. 2 lid 2 Contempt of Court Act 1981); zie ook Report Law Reform Commission of Ireland 2016, p. 52.

53 Vgl. *Solicitor-General v TV3 Network Services Ltd* (1998) 16 CRNZ 401 (High Court of New Zealand).

verschenen.⁵⁴ Het feit dat tegenwoordig veel informatie eenvoudig via internet kan worden opgezocht, heeft geleid tot allerlei complicaties en discussies over de effectiviteit van de regeling.⁵⁵ De *contempt by publication*-bepalingen verbieden overigens niet dat op accurate en zakelijke wijze verslag wordt gedaan van een rechtszaak.⁵⁶ In Engeland en veel andere jurisdicties is voor strafbaarheid niet vereist dat er opzet bestaat op het beïnvloeden van de procedure: het is voldoende als kan worden vastgesteld dat er sprake is van het opzettelijk publiceren van informatie waarvan een substantieel risico op een concrete procedure uitgaat.⁵⁷

Naast het feit dat met *contempt by publication* achteraf strafrechtelijk kan worden opgetreden, is het onder omstandigheden ook mogelijk om vooraf een publicatieverbod uit te vaardigen. In die gevallen moet door de rechter worden vastgesteld dat de publicatie van het artikel een strafbare contempt zou opleveren, terwijl geen andere, minder ingrijpende maatregelen beschikbaar zijn.⁵⁸

4.4.3 *Scandalising the court*

Scandalising the court is een afzonderlijke vorm van *contempt by publication*, waarbij niet zozeer de rechtsgang in een concrete procedure, maar veeleer de autoriteit van een individuele rechter of de rechterlijke macht in zijn geheel wordt aangetast.⁵⁹ Er hoeft geen sprake te zijn van een schadelijk effect op een lopende procedure.⁶⁰ Wel is vereist dat de kritiek zodanig is dat daarmee ernstig afbreuk wordt gedaan aan het gezag van de rechtspraak.⁶¹ Het achterliggende idee is dat vertrouwen in de rechtspraak van vitaal belang is voor het goede functioneren van de rechtspleging, en dat dit vertrouwen niet

54 Hoe langer geleden, hoe groter de kans dat de (potentiële) juryleden zich de publicatie niet zullen herinneren (de zogenoemde *fade factor*, zie ook par. 5.3.1.2.). In een recente Ierse zaak heeft de Supreme Court het belang van die *fade factor* echter danig gerelativeerd, zie DPP v Independent Newspapers (Irl) Ltd [2008] IESC 8, [2009] 2 ILRM 199.

55 Vgl. Law Commission 2013, p. 65-70; Lenthall & Harman-Wilson 2008, p. 568-570.

56 Het 'fair and accurate reporting'-principe, vgl. New South Wales Law Reform Commission 2003, p. 211-218; zie ook art. 4 lid 1 Contempt of Court Act 1981.

57 In Engeland is dit zogenoemde *strict liability*-principe neergelegd in art. 1 van de Contempt of Court Act 1981, zie daarover verder par. 5.3.1.2. In Australië en Nieuw-Zeeland vloeit het voort uit de *common law*, vgl. New South Wales Law Reform Commission 2003, p. 100-101; New Zealand Law Commission 2017, p. 37-38. In Ierland is voorgesteld om *negligence* (vergelijkbaar met het nalatigheid) als maatstaf voor verwijtbaarheid te introduceren, zie Law Reform Commission of Ireland 2016, p. 61-62.

58 Attorney General v Random House Group Ltd [2009] EWHC 1727 (QB), [2010] EMLR 9; Miller & Perry 2017, p. 381-382.

59 R v Gray [1900] 2 QB 36, 40: '(...) any act done or writing published calculated to bring a Court or a judge of the Court into contempt, or to lower his authority.'

60 Law Commission 2012b, onder 8-9.

61 McLeod v St Aubyn [1899] AC 549.

behoort te worden ondermijnd door ongefundeerde kritiek.⁶² Strafrechtelijk optreden tegen dergelijke uitingen is slechts gerechtvaardigd wanneer daarbij bepaalde grenzen worden overschreden. In een veel geciteerde uitspraak is de daarbij te maken afweging als volgt verwoord:

'The path of criticism is a public way; the wrong headed are permitted to err therein; provided that members of the public abstain from imputing improper motives to those taking part in the administration of justice, and are genuinely exercising a right of criticism and not acting in malice or attempting to impair the administration of justice, they are immune. Justice is not a cloistered virtue; she must be allowed to suffer the scrutiny and respectful, even though outspoken, comments of ordinary men.'⁶³

Het toenemende belang van vrijheid van meningsuiting heeft eraan bijgedragen dat de strafbaarstelling in veel landen min of meer in onbruik is geraakt of ter discussie is komen te staan. In Engeland is het delict in 2013 officieel afgeschaft.⁶⁴ In Australië en Nieuw-Zeeland bestaat *scandalising* nog wel en wordt het ook toegepast, zij het minder streng en frequent dan vroeger.⁶⁵ In beide landen is bovendien (al meermaals) voorgesteld het delict neer te leggen in een 'gewone' strafbepaling.⁶⁶ In sommige vroegere koloniën komen wel nog met enige regelmaat veroordelingen wegens *scandalising* voor. Het gaat dan meestal om uitlatingen waarmee de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de gerechten in twijfel wordt getrokken, bijvoorbeeld door beschuldigingen van omkoping of partijdigheid.⁶⁷ Ook als de uitlatingen worden gedaan door een invloedrijke persoon kan de noodzaak worden gezien op te treden.⁶⁸ Hoewel de exacte grenzen van het toelaatbare door de tijd en in verschillende landen variëren,⁶⁹ heeft het delict *scandalising* door het toegenomen belang van vrije meningsuiting in het algemeen aan betekenis ingeboet. Hoewel in veel landen nog wel een noodzaak wordt gezien om op te kunnen treden tegen de meest vergaande vormen van kritiek, bestaat er veel discussie over de vraag op welke wijze dat moet gebeuren.⁷⁰

62 Eady & Smith 2011, p. 409.

63 Lord Atkin in *Ambard v Attorney General for Trinidad and Tobago* [1938] AC 322.

64 Art. 33 Crime and Courts Act 2013.

65 Bijv. *Nationwide News Pty Ltd v Wills* (1992) 177 CLR 1; vgl. ook Allen 2002, p. 27.

66 Law Reform Commission of Western Australia 2003, p. 116-117; New Zealand Law Commission 2017, p. 116-127.

67 Bijv. de Maleisische uitspraak van *Hiebert v. Chandra Sri Ram* [1999] 4 MLJ 321, CA. Zie voor een bespreking van andere uitspraken Allen 2002, p. 6-9.

68 Zie bijv. de Canadese uitspraak *Ouellet (Nos 1 and 2) v. The Queen* (1977) 72 DLR (3d) 95.

69 Allen geeft daarvan een mooi overzicht, Allen 2002, p. 6-9.

70 Zie naast de hiervoor al genoemde rapporten ook Australian Law Reform Commission 1987, p. 262-267; Law Reform Commission of Ireland 2016, p. 40-50. In Canada is in de jaren tachtig voorgesteld het hele contempt-recht te codificeren, waarbij vier nieuwe delicten zouden moeten worden opgenomen in de Criminal Code: *disruption of judicial proceedings*,

4.4.4 Andere vormen van contempt

Naast de hiervoor besproken varianten van contempt of court, kunnen nog allerlei andere gedragingen worden geïdentificeerd die als een contempt worden beschouwd maar die tegenwoordig vaak ook in een 'gewone' strafbepaling zijn vervat. Te denken valt aan het beïnvloeden of omkopen van getuigen of juryleden⁷¹ en het niet voldoen aan de wettelijke verplichting als getuige of jurylid te verschijnen.⁷² Een aparte categorie is de zogenoemde *juror contempt*, waaronder allerlei ongeoorloofde gedragingen van juryleden kunnen worden geschaard, zoals het negeren van instructies van de rechter, het opzoeken van informatie over de zaak op internet en het schenden van het geheim van de raadkamer.⁷³

De contempt-varianten die als *civil* worden aangemerkt en in de kern neerkomen op het negeren of niet-uitvoeren van bevelen of uitspraken van de rechter, spelen in strafzaken maar een bescheiden rol.⁷⁴ Een vorm van *civil contempt* die relevant kan zijn in relatie tot strafzaken is de contempt die verband houdt met journalisten en hun recht op bronbescherming. Dat recht is in de *common law* niet vanzelfsprekend en er zijn dan ook veel voorbeelden van zaken waarin journalisten wegens contempt werden veroordeeld omdat zij, ondanks een rechterlijk bevel, weigerden hun bron te onthullen.⁷⁵ Na veroordelingen door het Europese Hof voor de Rechten van de Mens⁷⁶ is in Engeland en Wales inmiddels voorzien in een wettelijke verankering van het recht op bronbescherming.⁷⁷ In andere landen is de positie van journalisten op dit punt nog altijd kwetsbaar.⁷⁸ Met name in de Verenigde Staten zijn zaken bekend waarin journalisten om deze reden voor lange tijd werden vastgezet.⁷⁹

defiance of judicial authority, affront to judicial authority en interference with judicial proceedings, zie Law Reform Commission of Canada 1982, p. 21-31.

71 Miller p. 253 en 267-273.

72 Deze gedragingen kunnen ook als *contempt in the face of the court* worden aangemerkt, vgl. Miller p. 122-125.

73 New Zealand Law Commission 2017, p. 71-74; Law Commission 2013, p. 62-68 en 88-90.

74 Zie voor een overzicht van voorbeelden Miller p. 452-465. Voor zover partijen in strafzaken bepaalde opdrachten niet uitvoeren (bijv. in het kader van het aanleveren van bewijsmateriaal) wordt dat niet met contempt bedreigd. Zie ook par. 5.3.5.4.

75 Vgl. Miller p. 131-133.

76 Onder meer EHRM 27 maart 1996, appl.no. 17488/90 (Goodwin v. UK).

77 Art. 10 Contempt of Court Act 1981.

78 In Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland wordt inmiddels wel een recht op bronbescherming erkend, hoewel dat (net als in Engeland) niet absoluut is. Zie voor een overzicht Law Reform Commission of Ireland 2016, p. 37-38.

79 Bijvoorbeeld de journaliste Judith Miller in een in de Verenigde Staten geruchtmakende affaire, zie 'Reporter Jailed After Refusing to Name Source', *The New York Times*, 7 juli 2005.

4.5 DE CONTEMPT-PROCEDURE

Contempt of court onderscheidt zich van oudsher van andere delicten door de wijze van procederen. In de klassieke contempt-procedure is er geen dagvaarding, geen aanklager en geen jury. De rechter die een contempt constateert functioneert in feite zelf als aanklager, getuige en rechter tegelijk, doordat hij de overtreder direct na het feit kan bestraffen.⁸⁰ De rechter handelt dan *ex mero motu*, ofwel op eigen initiatief.⁸¹ Er is geen recht op een jury en de verdachte kan ter plekke tot een boete of een gevangenisstraf worden veroordeeld, die direct kan worden uitgevoerd en die in de *common law* niet is gemaximeerd.⁸² Deze wijze van procederen wordt *summary proceedings* genoemd. In het vervolg zal deze procesgang de *summiere procedure* worden genoemd.

De met weinig rechtswaarborgen omgeven *summiere procedure* werd van oudsher gerechtvaardigd geacht omdat bij obstructie van de goede rechtspleging direct moet kunnen worden opgetreden, terwijl het horen van getuigen en het betwisten van bewijs niet noodzakelijk is omdat de feiten ten overstaan van de rechter zijn begaan.⁸³ Gelet op de voorwaarden voor een eerlijk proces is de toepassing van de *summiere procedure* thans echter meer problematisch. In de meeste jurisdicties wordt in situaties waarin direct ingrijpen niet noodzakelijk is een min of meer afgescheiden en met bepaalde waarborgen omgeven procedure toegepast. Zo wordt de *summiere procedure* in Engeland gereserveerd voor gevallen van contempt die in de rechtszaal zijn begaan (*contempt in the face of the court*) en waarbij direct optreden geboden is.⁸⁴ In gevallen van *contempt by publication* en andere vormen van contempt wordt doorgaans de zogenoemde *committal-procedure* gevolgd, die eveneens afwijkt van de gewone strafrechtelijke procedure en waarbij de zaak wordt verwezen naar een hogere rechterlijke instantie.⁸⁵ In Australië wordt de contempt-procedure behandeld na de afronding van de strafzaak als er geen noodzaak is de overtreder direct te bestraffen, bijvoorbeeld in gevallen van *contempt by publication*.⁸⁶ Maar ook wanneer onmiddellijk optreden wel noodzakelijk is zijn er waarborgen

80 Chesterman 1997a, p. 524-525.

81 Miller & Perry 2017, p. 102.

82 Cram 2010, p. p. 530; Miller & Perry 2017, p. 40-42. In gevallen van *civil contempt* komt het ook voor dat hechtenis voor een onbepaalde periode wordt toegepast, hoewel dit tegenwoordig in Engeland niet meer is toegestaan, zie Miller & Perry 2017, p. 40-41.

83 Rychlak 1990, p. 250-252.

84 Er moet in ieder geval sprake zijn van een 'real need' om direct te kunnen handelen, vgl. *Wilkinson v Lord Chancellor's Department* [2003] EWCA Civ 95, [2003] 1 WLR 1254. Eerder werd nog gesproken van het strengere 'urgent and imperative', zie *DPP v Channel Four Television Co Ltd* [1993] 2 ALL ER 517. Zie uitgebreider Miller & Perry 2017, p. 102-104.

85 Miller & Perry 2017, p. 74-78. Zie uitgebreider par. 5.5.2. In sommige jurisdicties, zoals Zuid-Afrika, wordt voor 'niet-spoedeisende' zaken de gewone dagvaardingsprocedure toegepast, vgl. Allen 2002, p. 12-13.

86 New South Wales Law Reform Commission 2003, p. 297-302; Law Council of Law Council of Australia 2017, p. 12-13.

getroffen om de verdachte zo veel mogelijk in staat te stellen zijn verdedigingsrechten te kunnen uitoefenen. Zo heeft de verdachte veelal recht op rechtsbijstand en moet hij de gelegenheid krijgen zijn verdediging voor te bereiden.⁸⁷ Om de onpartijdigheid van de berechting te garanderen verdient het vaak de voorkeur de zaak door een andere rechter te laten behandelen.⁸⁸ Bovendien is in veel jurisdicties inmiddels voorzien in een mogelijkheid van hoger beroep,⁸⁹ en is soms in de wet een maximumstraf opgenomen.⁹⁰ Het belang om snel en effectief te kunnen optreden in een summiere procedure is dus nog altijd algemeen aanvaard, maar de daarmee samenhangende beperkingen voor een eerlijk proces worden tegenwoordig met verschillende waarborgen zo veel mogelijk ondervangen.

4.6 CONTEMPT OF COURT IN VERSCHILLENDE RECHTSSTELSELS

Zoals hiervoor al werd aangegeven vertoont het contempt-recht in de verschillende landen veel overeenkomsten en zijn de meeste van de hiervoor besproken contempt-varianten in enigerlei vorm te vinden. Toch zijn er ook wezenlijke verschillen ontstaan, mede bepaald door de culturele en politieke context. Die verschillen manifesteren zich met name bij de contempt-varianten die de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder de persvrijheid, beperken. Aan de ene kant van het spectrum staat het Verenigd Koninkrijk met de uitgebreide regelgeving rondom *contempt by publication*, waarbij het waarborgen van een eerlijk proces vaak prevaleert boven de uitingstvrijheid. Aan de andere kant staan de Verenigde Staten, waar veel meer gewicht wordt toegekend aan de vrijheid van meningsuiting en publicaties praktisch nooit worden verboden. Andere landen nemen meer een middenpositie in. Zo vertoont de Australische benadering veel overeenkomsten met het Engelse recht, terwijl Canada elementen van de Engelse en Amerikaanse aanpak verenigt.⁹¹ Ook ten aanzien van de toepasselijke procedure zijn er verschillen, in het bijzonder bij de vraag of, onder welke omstandigheden en in welke gevallen de summiere procedure aanvaardbaar is.⁹²

87 Zie in de Engelse context art. 48 Criminal Procedure Rules. Zie over het recht op rechtsbijstand in Canada *B.K. v. The Queen* (1996) 129 D.L.R. (4th) 500.

88 *R v Schot and Barclay* [1997] 2 Cr.App.R 383. In Australië is recentelijk voorgesteld dat behandeling door dezelfde rechter alleen plaats mag vinden wanneer de verdachte daarmee instemt, zie Law Council of Law Council of Australia 2017, p. 9.

89 Bijv. art. 10 van de Canadese Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46); art. 101 sub 5 Supreme Court Act 1970 van New South Wales (Australië); art. 13 Administration of Justice Act 1960 in Engeland en Wales.

90 Bijv. art. 14 lid 1 Contempt of Court Act 1981 in Engeland en Wales.

91 Zie voor uitgebreidere vergelijkingen Walker 1991; Chesterman 1997b; Radke 1991; Miller & Perry 2017, p. 247-252 en 290-295.

92 Zie voor een overzicht Maripe 2010, p. 293-312.

Zoals eerder aangegeven vormt het Engelse contempt-recht het uitgangspunt van dit onderzoek. Enkele relevante verschillen met andere rechtssystemen zijn hiervoor al kort benoemd. Omdat het contempt-recht in de Verenigde Staten op enkele onderdelen wezenlijk afwijkt wordt hierna kort ingegaan op de meest afwijkende elementen van het Amerikaanse contempt-recht (paragraaf 4.6.1). Deze bespreking in vogelvlucht dient er vooral toe de lezer een wat bredere blik te geven op het functioneren van het instrument. Het laat bovendien zien hoe de maatschappelijke context en cultuur medebepalend zijn voor de invulling ervan. Daarnaast wordt in paragraaf 4.6.2 aandacht besteed aan de ontwikkeling van contempt of court bij de internationale tribunalen. De reden daarvoor is gelegen in het feit dat het interessant is om te zien hoe het instrument van contempt of court buiten de traditionele kaders van de *common law* vorm heeft gekregen. Wel moet daarbij alvast worden opgemerkt dat de bevindingen niet eenvoudig toepasbaar zijn in de nationale context, vanwege de specifieke kenmerken van de tribunalenrechtspraak.

4.6.1 De Verenigde Staten

Het contempt-recht in de Verenigde Staten is nog veel complexer dan in het Verenigd Koninkrijk, nu de invulling en vormgeving daarvan per staat verschilt. Op federaal niveau is de bevoegdheid op te treden tegen contempt neergelegd in artikel 18 U.S. Code § 401.⁹³ In sommige staten is het contempt-recht deels gecodificeerd, maar het wordt overwegend als een instrument gezien dat exclusief binnen de jurisdictie van de gerechten valt. Het is dan ook al voorgekomen dat codificatie van contempt-bepalingen door de rechtspraak als een ongeoorloofde inbreuk op hun *contempt power* werd aangemerkt.⁹⁴ Hier wordt volstaan met een korte bespreking van enkele onderdelen waarop het contempt-recht zich in de Verenigde Staten wezenlijk anders heeft ontwikkeld dan in Engeland.

Contempt in the face of the court wordt in de Verenigde Staten *direct contempt* genoemd, in tegenstelling tot andere vormen van contempt die worden aangeduid met de term *indirect* of *constructive contempt*. Wanneer het gaat om directe contempt is niet zozeer sprake van duidelijke inhoudelijke verschillen. Ook in de Verenigde Staten moet het gaan om daadwerkelijke obstructie van de goede rechtspleging, en is brutaal of respectloos gedrag op zichzelf niet vol-

93 A court of the United States shall have power to punish by fine or imprisonment, or both, at its discretion, such contempt of its authority, and none other, as –

(1) Misbehavior of any person in its presence or so near thereto as to obstruct the administration of justice;

(2) Misbehavior of any of its officers in their official transactions;

(3) Disobedience or resistance to its lawful writ, process, order, rule, decree, or command.

94 *Bijv. State v. Heltzel* (1988), Ind.App., 526 N.E.2d 1229; zie ook *Raveson* 1990, p. 487-489.

doende.⁹⁵ Wel zijn er relevante verschillen ten aanzien van de procedure. Hoewel de summiere procedure kan worden toegepast bij vormen van directe contempt, is dat beperkt tot de minder ernstige gevallen. In de Verenigde Staten bestaat ook in contempt-zaken recht op een jury als de rechter een gevangenisstraf van zes maanden of meer wil opleggen.⁹⁶

Inhoudelijk manifesteren de meest relevante verschillen zich bij de contempt-varianten die de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder de persvrijheid, beperken. Door de grote betekenis die in de Verenigde Staten toekomt aan het recht op vrije meningsuiting, neergelegd in het First Amendment, zijn er nauwelijks mogelijkheden om publicaties over rechtszaken te beperken. Dat geldt zowel voor publicatieverboden vooraf, als voor strafvervolgning wegens *contempt by publication* achteraf.⁹⁷ In de jurisprudentie is bepaald dat alleen sprake kan zijn van indirecte contempt als de publicatie of uitlating een 'clear and present danger' oplevert voor de goede rechtspleging.⁹⁸ Daarbij zal bovendien eerst moeten worden nagegaan of er andere methoden zijn om de mogelijke schade te beperken.⁹⁹ In *Sheppard v Maxwell* heeft de Supreme Court aangegeven welke maatregelen door een rechtbank kunnen worden getroffen om een eerlijk proces te waarborgen in gevallen van overweldigende media-aandacht.¹⁰⁰ Zo bestaan in de Verenigde Staten voor de verdediging en de aanklager ruime mogelijkheden om de selectie van de jury te beïnvloeden. Waar de juryselectie in Engeland een veelal gestandaardiseerd proces is waar betrekkelijk zelden bezwaren worden gemaakt tegen juryleden,¹⁰¹ is de samenstelling van de jury in Amerikaanse rechtszaken een vaak tijdrovend en belangrijk traject (de zogenoemde *voir dire*-procedure).¹⁰² Ook wordt soms gebruik gemaakt van de maatregel van afzondering van juryleden (*sequestration*), die in Engeland als een te ingrijpende inbreuk op het privéleven van juryleden wordt gezien en praktisch nooit (meer) wordt toegepast.¹⁰³ Andere maatregelen zijn het uitstellen van het proces en het verplaatsen van de rechtszitting naar een andere staat.¹⁰⁴ Amerikaanse rechters zijn dan ook zeer terughoudend bij het beperken van de persvrijheid, zodat de regel van *contempt by publication* in de praktijk feitelijk niet bestaat.¹⁰⁵ Wel kunnen er

95 Re McConnell, 370 U.S. 230 (1962); Rychlak 1990, p. 274-276.

96 Bloom v. Illinois, 391 US 194 (1968); over de waarborgen in *civil contempt*-zaken gaat United Mine Workers v. Bagwell, 512 US 821 (1994); zie ook Grote 2011, p. 1265-1266.

97 Zie voor een vergelijking tussen de VS en het VK Ward 1982; en voor een vergelijking tussen de VS en Australië Chesterman 1997b, p. 124-131.

98 Onder meer in Landmark Communications, Inc. v. Virginia, 435 US 829 (1978).

99 Chesterman 1997b, p. 126-127; Nebraska Press Association v. Stuart, 427 US 539 (1976).

100 Sheppard v. Maxwell, 384 US 333 (1966). Zie ook Nebraska Press Association v. Stuart, 427 US 539 (1976).

101 Miller & Perry 2017, p. 235.

102 LaFave, Israel & King 2004, p. 1050-1053.

103 Vgl. R v Mackle and others [2007] NICA 37, par. 33.

104 Chesterman 1997b, p. 130-131; Stephen 1992, p. 1083-1091.

105 Chesterman 1997b, p. 128.

beperkingen worden gesteld aan wat de procespartijen naar buiten mogen brengen, die doorgaans disciplinair worden gehandhaafd.¹⁰⁶

4.6.2 Internationale tribunalen

Bij de internationale tribunalen heeft contempt of court naar Angelsaksisch voorbeeld op geheel eigen wijze vorm gekregen. Bij de in de jaren negentig opgerichte *ad hoc* VN-tribunalen voor Joegoslavië (ICTY) en Rwanda (ICTR) was in de Statuten niet voorzien in instrumenten om op te treden tegen gedragingen waarmee de rechtsgang werd gehinderd.¹⁰⁷ De toepassing van contempt of court is door de rechters ontwikkeld in de rechtspraak en in de procedurevoorschriften, de zogeheten Rules of Procedure and Evidence.¹⁰⁸ Deze benadering heeft bij veel andere tribunalen navolging gekregen. Bij het permanente Internationaal Strafhof is gekozen voor strafbaarstelling in een aparte bepaling in het Statuut. Een en ander wordt hierna verder uitgewerkt.¹⁰⁹

4.6.2.1 *Ad hoc* VN-tribunalen

Bij het Joegoslavië-tribunaal is de contempt-bevoegdheid neergelegd in Rule 77 van de ICTY Rules of Procedure and Evidence, waarin is bepaald dat het tribunaal bestraffend kan optreden tegen ‘those who knowingly and wilfully interfere with its administration of justice’. In de bepaling, die meermaals werd aangepast,¹¹⁰ zijn verschillende contempt-varianten geëxpliciteerd. Zo is het strafbaar om als getuige te weigeren antwoord te geven op vragen, om in strijd met een bevel van het tribunaal informatie over een procedure te verspreiden en om niet te voldoen aan een bevel te verschijnen of informatie te verstrekken. Onder contempt valt ook het bedreigen, intimideren of omkopen van (potentiële) getuigen en van anderen, met als doel ervoor te zorgen dat de betrokkene

106 LaFave, Israel & King 2004, p. 1070-1081; Disciplinary Rule 7-107 of the American Bar Association's Model Code of Professional Responsibility.

107 Het ICTY Statuut werd aangenomen met Resolutie 827 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (25 mei 1993), *UN Doc S/RES/827*, het ICTR Statuut met Resolutie 955 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (8 november 1994), *UN Doc S/RES/955*.

108 In art. 15 ICTY Statuut is de rechters de bevoegdheid toegekend deze regels op te stellen. Art. 14 ICTR Statuut verklaart de Rules of Procedure and Evidence van het ICTY toepasselijk en kent de rechters de bevoegdheid toe deze waar nodig aan te passen.

109 Omdat dit de enige plek in het boek is waar wordt stilgestaan bij de tribunalenrechtspraak zal deze paragraaf wat gedetailleerder zijn dan de voorgaande bespreking van contempt of court op hoofdlijnen. Dat neemt niet weg dat het nog altijd een zeer beknopte weergave is van de uitgebreide rechtspraak op dit punt, waarbij ook niet alle internationale tribunalen worden besproken.

110 Zie voor een overzicht ICTY, Judgment on Allegations of Contempt against Prior Counsel, Milan Vujin, Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR77, A. Ch., 31 January 2000, Klip/Sluiter ALC-IV-145, par. 19-23.

zijn verplichting naar het tribunaal niet kan naleven (Rule 77A). De opsomming van Rule 77 is niet limitatief.¹¹¹ In de rechtspraak is verder uitgemaakt dat een veroordeling voor contempt kan volgen wegens het niet-naleven van een door het tribunaal gegeven bevel (in feite een vorm van *civil contempt*).¹¹² In grote lijnen moet voor een strafbare contempt worden vastgesteld dat er sprake is van een handeling (de *actus reus*) die de goede rechtspleging kan belemmeren ('interfere with the administration of justice'), hoewel niet hoeft te worden vastgesteld dat de handeling ook daadwerkelijk effect heeft gehad.¹¹³ Voor wat betreft de *mens rea*, oftewel de *mental element* moet sprake zijn van opzet ('knowingly and wilfully'), waarbij die eis zo wordt uitgelegd dat ook een vorm van voorwaardelijk opzet kan volstaan.¹¹⁴

Er kan maximaal zeven jaar gevangenisstraf en/of 100.000 euro boete worden opgelegd (Rule 77G),¹¹⁵ en wanneer de contempt is gepleegd door een advocaat kan deze van verdere werkzaamheden worden uitgesloten (Rule 77I). Rule 77 voorziet ook in procedurele voorschriften. Wanneer de betreffende kamer van het tribunaal reden heeft te vermoeden dat er sprake is van contempt, kan zij de kwestie laten onderzoeken door de aanklager, door een zogeheten *amicus curiae* aanklager (in geval van een belangenconflict), of zij kan zelf onderzoek doen (Rule 77C). Bestaat er naar het oordeel van de kamer voldoende grond voor een vervolging dan kan dat eveneens aan de aanklager of een *amicus curiae* worden opgedragen. De kamer kan ook zelf tot vervolging overgaan (Rule 77D). Er is verder voorzien in een recht op rechtsbijstand (Rule 77F) en een mogelijkheid van hoger beroep (Rule 77J).

In een van de eerste contempt-zaken voor het tribunaal, waarin de advocaat van Tadić werd beschuldigd van het beïnvloeden van getuigen, werd door de verdediging aangevoerd dat de contempt-bepaling een door het tribunaal geïntroduceerde strafbepaling behelsde waarvoor zij op grond van het Statuut geen jurisdictie had. De Appeals Chamber van het ICTY oordeelde echter dat de mogelijkheid op te treden tegen contempt of court een inherente bevoegdheid is van het tribunaal:

111 ICTY, Judgement on Allegations of Contempt, Prosecutor v. Margetić, Case No. IT-95-14-R77.6, T. Ch. I, 7 February 2007.

112 Vgl. ICTY, Appeals Judgement, Prosecutor v. Marijačić & Rebić, Case No. IT-95-14-R77.2-A, A.Ch., 27 September 2006, par. 44; Renzikowski 2009, p. 577-578.

113 ICTY, Judgement on Contempt Allegations, Prosecutor v. Beqa Beqaj, Case No. IT-03-66-T-R77, T. Ch., 25 May 2005, par. 21.

114 ICTY, Judgement on allegations of contempt, Prosecutor v. Margetić, Case No. IT-95-14-R77.6, T. Ch. I, 7 February 2007. Volgens annotator Jacobs komt de uitleg van het ICTY erop neer op een vorm van nalatigheid (*negligence*) volstaat, zie Jacobs 2007, p. 310. Zie echter ICTY, Decision on Motion for Acquittal Pursuant to Rule 98bis, Prosecutor v. Brđanin, Case No. IT-99-36-R77, T. Ch. II, 19 March 2004, par. 16, waar *negligence* niet, maar *wilfull blindness* wel voldoende werd geacht, zie daarover Boas 2005, p. 678.

115 In de eerste versie van Rule 77, die alleen nog betrekking had op het weigeren als getuige te antwoorden op vragen, gold een maximumstraf van zes maanden. Zie uitgebreider D'Ascoli 2007, p. 739-743.

‘There is no mention in the Tribunal’s Statute of its power to deal with contempt. The Tribunal does, however, possess an inherent jurisdiction, deriving from its judicial function, to ensure that its exercise of the jurisdiction which is expressly given to it by that Statute is not frustrated and that its basic judicial functions are safeguarded.’¹¹⁶

Op die beslissing kwam veel kritiek. Het ICTY zou de *inherent power*-doctrine op een dubieuze en onjuiste manier hebben toegepast en haar bevoegdheid om procedureregels op te stellen ten onrechte hebben aangewend voor het creëren van strafrechtelijke aansprakelijkheid.¹¹⁷ Bovendien zou een veroordeling voor contempt in strijd zijn met het *nulla poena sine lege*-beginsel, op grond waarvan niemand kan worden veroordeeld zonder voorafgaande wettelijke strafbepaling.¹¹⁸

Niettemin heeft het ICTY haar contempt-bevoegdheid sindsdien herhaaldelijk toegepast.¹¹⁹ Het betrof onder meer gevallen van weigerachtige getuigen,¹²⁰ van beïnvloeding of bedreiging van getuigen,¹²¹ en het bekendmaken van de identiteit van beschermde getuigen of het anderszins publiceren van vertrouwelijke informatie.¹²² De veroordeelden zijn personen die door het ICTY werden berecht, hun advocaten, getuigen en journalisten.¹²³ Er zijn zaken waarin de contempt-procedure door de aanklager werd geïnitieerd,¹²⁴ maar ook gevallen waarin het tribunaal op eigen initiatief een contempt-procedure startte.¹²⁵ De zaak kan voor de berechting van de vermeende contempt worden verwezen naar een andere kamer, maar dat is geen verplichting. Het ICTY heeft meermaals uitgemaakt dat in die gevallen een vrees voor partijdigheid

116 ICTY, Judgment on Allegations of Contempt against Prior Counsel, Milan Vujin, Prosecutor v. Tadić, Case No. IT-94-1-AR77, A. Ch., 31 January 2000, Klip/ Sluiter ALC-IV-145. Het ICTY verwees daarbij naar een uitspraak van het ICJ, Nuclear Tests Case, Australia v. France, Judgment of 20 December 1974, ICJ Reports 1974, p. 259.

117 Zie onder meer Klip 1996, p. 276-277; Bohlander 2001, p. 92 e.v.; Gane 2001, p. 236-238; Stamper 2011, p. 1554 e.v.

118 Sluiter 2004, p. 634-635.

119 Op de website van het ICTY zijn 24 contempt-zaken gepubliceerd.

120 Bijv. ICTY, Contempt proceedings against Kosta Bulatovic, Prosecutor v. Slobodan Milosevic, Case No. IT-02-54-R77.4, T. Ch., 13 May 2005.

121 Bijv. ICTY, Judgement on Contempt Allegations, Prosecutor v. Beqa Beqaj, Case No. IT-03-66-T-R77, T. Ch., 25 May 2005.

122 Onder meer de geruchtmakende zaak tegen Florence Hartmann, een voormalig medewerkster van de aanklager, die een boek had gepubliceerd met daarin door het ICTY als vertrouwelijk aangemerkte informatie: ICTY, Judgement on Contempt Allegations, Prosecutor v. Florence Hartmann, Case No. IT-02-54-R77.5, T. Ch., 14 September 2009.

123 Bijv. ICTY, Judgement, Prosecutor v. Josip Jović, Case Nos. IT-95-14 & IT-95-14/2-R77, T.Ch., 30 August 2006.

124 Bijv. ICTY, Judgement on Allegations of Contempt, Prosecutor v. Baton Haxhiu, Case No. IT-04-84-R77.5, T.Ch., 24 July 2005.

125 Bijv. ICTY, Order in Lieu of Indictment on Contempt Concerning Shefqet Kabashi, in the Contempt Case Of Shefqet Kabashi, Case No. IT-04-84-R77.1, T.Ch., 5 June 2007.

aannemelijk moet worden gemaakt.¹²⁶ Anders dan in de *common law*-landen is niet voorzien in een afwijkende, summiere procedure. Een beschuldiging van contempt wordt vervolgd middels dagvaarding (*indictment*), er bestaat recht op toevoeging van een raadsman en in de afzonderlijke contempt-procedure heeft de verdachte ruime mogelijkheden zich te verweren, onder meer door het horen van getuigen.¹²⁷

Bij de andere VN-tribunalen is contempt of court op vergelijkbare wijze toegepast.¹²⁸ Het Rwanda-tribunaal, de Special Court for Sierra Leone (SCSL) en Special Tribunal for Lebanon (STL) kennen een op veel punten gelijklopende contempt-bepaling in hun Rules of Procedure and Evidence.¹²⁹ Ook bij deze tribunalen is in de rechtspraak veel aandacht geweest voor de legaliteit van de contempt-bepalingen en de bevoegdheid van de tribunalen.¹³⁰ Vaak wordt aansluiting gezocht bij de rechtspraak van het ICTY.¹³¹ In zaken voor het ICTR en het SCSL is ook meermaals verzocht om contempt-procedures tegen (medewerkers van) de aanklager, veelal vanwege beweerdelijke omkoping of intimidatie van getuigen.¹³² Hoewel zowel inhoudelijk als procedureel verschillen bestaan in de berechting van contempt of court bij de verschillende *ad hoc* tribunalen, is de uitleg en toepassing van contempt of court op hoofdlijnen zeer vergelijkbaar.¹³³

126 ICTY, Decision on Interlocutory Appeal on Kosta Bulatović Contempt Proceedings, Prosecutor v. Milošević, Case No. IT02-54-A-R77.4, T. Ch., 29 August 2005. Zie daarover ook Kaoutzanis 2005, p. 267-268.

127 Kaoutzanis 2005, p. 269. Zie voor een voorbeeld ICTY, Judgement on Contempt Allegations, Prosecutor v. Florence Hartmann, Case No. IT-02-54-R77.5, T. Ch., 14 September 2009 (in ICTR-context ICTR, The Prosecutor v. Leonidas Nshogoza, Case No. ICTR-07-91-T, T.Ch., 7 July 2009).

128 Zie voor een overzicht van hoeveelheid en soort contempt-zaken Orlovsky & Roche-Maire 2017, p. 15-16.

129 Bij het ICTR en SCSL eveneens neergelegd in Rule 77; bij het STL in Rule 60bis, waarbij ook een vorm van scandalizing is opgenomen in Rule 60bis (A vii), waarbij het gaat om 'serious public defamation' van een rechter of andere functionaris van het tribunaal. Bovendien is Rule 60bis (C) afwijkend voor zover het voorschrijft dat steeds een aparte 'Contempt Judge' wordt aangesteld.

130 Bijv. SCSL, Judgment in Contempt Proceedings, Independent Counsel v. Samura, Case No. SCSL-2005-01, T. Ch. I, 26 October 2005, zie daarover Boas 2005, p. 676-679.

131 Vgl. Boas 2005, p. 676-677. Het ICTR heeft een enigszins afwijkende invalshoek gekozen door contempt niet als inherente maar als 'statutory' bevoegdheid aan te merken, ondanks het feit dat het ook bij het ICTR alleen in de Rules of Procedure and Evidence is neergelegd, zie ICTR, Prosecutor v. Pauline Nyiramasuhuko et al, Decision on the Prosecutor's Further Allegations of Contempt, Case No. ICTR-98-42, 30 November 2001, par. 7.

132 Bijv. SCSL, Decision on Public with Confidential Annexes A to J & Public Annexes K-O Defence Motion requesting an Investigation into Contempt by the Office of the Prosecutor and its Investigators, Prosecutor v. Taylor, Case No. SCSL-03-01-T, T. Ch. II, 11 November 2010; zie daarover ook Keijzer 2011, p. 335-336;

133 Zo zijn er verschillen in de opsomming van contempt-gedragingen in de respectievelijke Rules of Procedure and Evidence, in de hoogte van de straffen en in de wijze waarop de berechting plaatsvindt, zie daarover voetnoot 130; Orlovsky & Roche-Maire 2017, p. 13-14.

Niet alleen de rechtsmacht ter zake van contempt of court, maar ook de wijze waarop de contempt-bevoegdheid door de tribunaal in concrete zaken is toegepast, is veelvuldig bekritiseerd. Zo is het ruime bereik van de contempt-bepalingen geproblematiseerd, zowel wat betreft de aard van de gedraging als het vereiste van opzet.¹³⁴ Ook het gebrek aan waarborgen dat de contempt-beschuldigingen door een andere kamer worden berecht, heeft kritiek gekregen,¹³⁵ net als het ontbreken van consistentie in de opgelegde straffen.¹³⁶ Niettemin is contempt of court door de jaren heen een belangrijk instrument gebleven om te kunnen optreden tegen allerlei handelingen waarmee een proces kan worden vertraagd of gesaboteerd. Overigens is het daarvoor niet het enige middel. De Rules of Procedure and Evidence bevatten bepalingen op grond waarvan sancties kunnen worden opgelegd in geval van misdragingen van (medewerkers van) de aanklager en de verdediging.¹³⁷ Zo kan worden besloten geen vergoeding uit te keren voor werkzaamheden die naar het oordeel van het tribunaal alleen bedoeld zijn om zand in de raderen te strooien.¹³⁸ Ook kan een vervolging in uitzonderlijke gevallen worden gestaakt wanneer het voortzetten van de vervolging in strijd zou zijn met de vereisten van een eerlijk proces.¹³⁹

4.6.2.2 Internationaal Strafhof

Bij de oprichting van het Internationaal Strafhof (ICC) is de waarborging van de goede rechtspleging meer op continentale leest geschoeid.¹⁴⁰ Anders dan bij de *ad hoc* tribunaal wordt niet gesproken van contempt of court en *inherent power*,¹⁴¹ maar zijn in het Statuut expliciete bepalingen opgenomen op grond

134 Zo is niet vereist dat er enig effect is uitgegaan van de contempt-handelingen, strekt Rule 77 zich ook uit tot potentiële getuigen, en hoeft opzet op het beïnvloeden van de procesgang niet te worden vastgesteld. Zie Jacobs 2007, p. 309-310; Renzikowski 2009, p. 579; Kaoutzanis 2005, p. 267.

135 Dat speelt met name bij het ICTY, zie Gane 2001, p. 241.

136 Kaoutzanis 2005, p. 268; Renzikowski 2009, p. 580-581.

137 Zie in het bijzonder Rule 46 van de Rules of Procedure and Evidence van zowel het ICTY als het ICTR.

138 De zogenoemde *frivolous motions*, vgl. Rule 73 (D) van de Rules of Procedure and Evidence van het ICTY. Zie ook ICTR, Decision on the Defence Motion for the Interpretation of Rules 89(A), (B), (C), (D), and 90(F) and (G) of the Rules of Procedure and Evidence and for the Recall of a Witness, Prosecutor v. Semanza, ICTR-97-20-I, T. Ch. III, 1 December 2000, zie daarover uitgebreider Brants 2001, p. 462-467.

139 Op grond van *abuse of process*, vgl. ICTR, Decision, Prosecutor v. Barayagwiza, Case No. ICTR-97-19-AR72, A.Ch., 3 November 1999. Zie uitgebreider Sliedregt 2004, p. 129-130. Zie over *abuse of process* verder par. 5.4.4.

140 Vgl. Bohlander 2001, p. 109-111, met verwijzingen naar de totstandkoming van het Statuut van Rome zoals opgenomen in Cherif Bassiouni 1997.

141 De *inherent power*-doctrine werd overigens door het ICC, net als door de *ad hoc*-tribunaal, wel gebruikt bij de toepassing van het leerstuk van *abuse of process*, dat wordt gezien als ultiem middel om een proces te beëindigen. In de praktijk slaagt een beroep hierop echter

waarvan kan worden opgetreden tegen *offences against the administration of justice*.¹⁴² In artikel 70 van het Rome Statuut is bepaald dat een maximumstraf van vijf jaar gevangenisstraf en/of een geldboete kan worden opgelegd voor de in dat artikel genoemde gedragingen, waaronder meened, het presenteren van vals of vervalst bewijs, en het beïnvloeden, bedreigen of omkopen van getuigen of ambtenaren van het Strafhof. Artikel 71 maakt het mogelijk op te treden tegen *misconduct*, waaronder het verstoren van de procesgang en het niet opvolgen van bevelen van het Strafhof, bijvoorbeeld door de betrokkene te laten verwijderen of te beboeten. De verdere uitwerking van die bevoegdheid is te vinden in de procesregels, die bij de oprichting van het Strafhof zijn neergelegd in de Rules of Procedure and Evidence.¹⁴³ Alleen de aanklager heeft de bevoegdheid om onderzoek te doen naar mogelijke overtredingen van artikel 70 en daarvoor een vervolging in te stellen.¹⁴⁴ Hoewel het Strafhof wel zelfstandige bevoegdheden heeft wanneer het gaat om misdragingen in de rechtszaal, komen die niet in de buurt van de ruime contempt-bevoegdheden van de *ad hoc* tribunalen.¹⁴⁵

4.6.2.3 Specifieke problematiek bij tribunalenrechtspraak

Het instrument van contempt of court heeft bij de internationale tribunalen een geheel eigen invulling gekregen, die op onderdelen niet onproblematisch is gebleken. De meeste varianten van contempt die hiervoor de revue passeer-

zelden. Mede gelet op de ernst van de misdrijven is aangenomen dat een *stay of proceedings* alleen aan de orde kan zijn wanneer sprake is van ernstige mensenrechtenschendingen, Zie ICTY Appeal Chamber, 5 juni 2003, Decision on Interlocutory Appeal Concerning Legality of Arrest, Dragan Nikolić (IT-94-2-AR73); ICTY Appeal Chamber, 8 november 2001, Decision on Preliminary Motions, Milošević (IT-02-54-PT), par. 48; ICTR, 31 maart 2000, Decision, Barayagwiza (ICTR-97-19-AR72). Zie verder Cassese & Akande & Acquaviva 2009, p. 226-227. Bij het ICC is wel meermaals een tijdelijke *stay of proceedings* bevolen in verband met het feit dat de aanklager niet voldeed aan verplichtingen tot het verstrekken van bewijsmateriaal, zie ICC, 13 juni 2008, Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06-1401, Decision on the Consequences of Non-Disclosure of Exculpatory Materials Covered by Article 54(3)(e). Agreements and the Application to Stay the Prosecution of the Accused, Together with Certain Other Issues; zie verder Orlovsky & Roche-Maire 2017, p. 38 en 41.

¹⁴² Overigens is ook bij de oprichting van het International Residual Mechanism for Criminal Trials, het tribunaal dat de nog lopende zaken van de inmiddels beëindigde *ad hoc*-tribunalen voor Rwanda en Joegoslavië behandelt, in het Statuut voorzien in een expliciete contempt-bepaling op grond waarvan het tribunaal kan optreden tegen 'any person who knowingly and wilfully interferes or has interfered with the administration of justice'. Zie art. 1, par. 4, Statute of the International Residual Mechanism for Criminal Trials (Resolutie 1966 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2010), *UN Doc S/RES/1966*, Annex I).

¹⁴³ Rule 162-169; zie ook Orlovsky & Roche-Maire 2017, p. 8 e.v.

¹⁴⁴ Op grond van Rule 165 van de Rules of Procedure and Evidence, zie ook de mondelinge beslissing van het ICC in Prosecutor v Thomas Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06-T-350-Red-ENG, Transcript, 14 April 2011, p. 16-17.

¹⁴⁵ Vgl. Rule 170-171.

den zijn ook bij de tribunalen herkenbaar, zij het dat de nadruk ligt op het voorkomen van ongeoorloofde beïnvloeding van (al dan niet beschermde) getuigen.¹⁴⁶ Dat juist dat onderdeel van het contempt-recht zo belangrijk is hangt samen met de specifieke omstandigheden waaronder de tribunalen opereren: het relatieve gebrek aan eigen bevoegdheden voor het oproepen en laten meebrengen van getuigen, en de daarmee samenhangende afhankelijkheid van de medewerking van de staten, de invloed die verdachten vaak hebben in hun thuisland en de terughoudendheid van potentiële getuigen.¹⁴⁷ Waar het gebrek aan effectieve handhavingsmechanismen door de eerste tribunalen is 'opgelost' met toepassing van het *common law*-concept van contempt of court, is bij het ICC meer aansluiting gezocht bij de *civil law*-benadering van de waarborging van een goede rechtspleging.¹⁴⁸

Wanneer in latere hoofdstukken gaat worden gekeken naar de betekenis van contempt of court voor de Nederlandse strafrechtspleging, zal de contempt van de internationale tribunalen maar een zeer bescheiden rol spelen. Hoewel inspiratie kan worden geput uit de wijze waarop het instrument buiten de traditionele *common law*-context invulling heeft gekregen, biedt het vanwege de bezwaren die tegen de (wijze van) toepassing van de contempt-bevoegdheid zijn ingebracht én de moeilijk te vergelijken context van de tribunalenrecht-spraak geen eenvoudig toepasbaar voorbeeld voor de Nederlandse situatie.

4.7 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste karakteristieken van contempt of court uiteengezet. Het is een leerstuk dat zich in de *common law*-landen door de eeuwen heen heeft ontwikkeld als een belangrijke waarborg tegen een groot scala aan gedragingen waarmee de goede rechtspleging kan worden verstoord of belemmerd. Doorgaans wordt een onderscheid gemaakt tussen *civil* en *criminal contempt*, waarbij de eerste variant kort gezegd neerkomt op het niet-naleven van rechterlijke bevelen, terwijl onder het tweede type een grote variëteit aan gedragingen schuilgaat die kunnen worden opgevat als obstructie van de rechtsgang. Die obstructie kan zich voordoen ten overstaan van een rechter (de zogenoemde *contempt in the face of the court*), maar ook buiten de

146 Er ligt minder nadruk op *contempt in the face of the court* en *contempt by publication* in de klassieke zin komt niet voor, hetgeen uiteraard samenhangt met het ontbreken van juryrecht-spraak.

147 Zie daarover onder meer Sluiter 2009; Keijzer 2011, p. 331;

148 Bij de oprichting van het International Residual Mechanism for Criminal Trials, het tribunaal dat de nog lopende zaken van de inmiddels beëindigde *ad hoc* tribunalen voor Rwanda en Joegoslavië behandelt, is een middenweg gekozen: contempt of court is wel gehandhaafd maar deze bevoegdheid is wel in het Statuut opgenomen. Zie art. 1, par. 4, Statuut van het International Residual Mechanism for Criminal Trials (Resolutie 1966 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (2010), *UN Doc S/RES/1966*, Annex I).

rechtszaal. Daarbij valt te denken aan het beïnvloeden van getuigen, het publiceren van informatie waardoor de rechtsgang kan worden geschaad (*contempt by publication*) en het leveren van ondermijnende kritiek op de rechtspraak (*scandalising*). Contempt of court wordt in beginsel met een afwijkende procedure afgedaan, die de rechter zelf kan initiëren.

Het instrument van contempt of court speelt nog altijd een wezenlijke rol in de landen met een *common law*-rechtstelsel, zij het dat de precieze invulling en de toepasselijke procedure van land tot land kan verschillen. De internationale tribunalen hebben het leerstuk van contempt of court geïmplementeerd als instrument om op te kunnen treden tegen onder meer beïnvloeding van getuigen en tegen de bekendmaking van vertrouwelijke informatie. Dit hoofdstuk heeft zich beperkt tot een beschrijving op hoofdlijnen van het veelomvattende begrip contempt of court en het geven van een indruk hoe dit instrument in verschillende rechtstelsels functioneert. In het volgende hoofdstuk zal meer in detail worden ingegaan op de invulling van contempt of court in Engeland en Wales.